

ประวัติศาสตร์และระบบการพิจารณาคดีของไทย Court History and Judicial System of Thailand

พรณรัตน์ โสธรประภากร¹

Phannarat Sothonpraphakorn²

พัชรณัฐ สังข์ประไพ³

Pacharanath Sungprapai⁴

กิจบดี ก้องเบญจบุช⁵

Kijbodi Kongbenjapuch⁶

บทคัดย่อ

ศาลและระบบการพิจารณาคดีในแต่ละยุคสมัย แต่ละประเทศ จะมีความแตกต่างกัน เนื่องจากพัฒนาการของสังคมและระบอบการปกครองมีความแตกต่างกัน ทำให้ระบบศาลและการพิจารณาคดีมีความแตกต่างกันไปด้วย ต่อมาประเทศต่างๆ มีการติดต่อเกี่ยวข้องกับประเทศอื่น จึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้นานาอารยประเทศยอมรับ เกิดการแก้ไขกระบวนการพิจารณาคดี การลงโทษ และปรับปรุงกฎหมาย อีกทั้ง จัดตั้งศาลให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งในปัจจุบันศาลมีอยู่ 2 ระบบ คือศาลเดี่ยวและระบบศาลคู่ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยใช้ระบบศาลเดี่ยว ตั้งแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ประเทศไทยใช้ระบบศาลคู่ ส่วนระบบการพิจารณาคดีมี 2 ระบบ คือระบบกล่าวหาและ

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี,
E-mail: tuk3399@hotmail.com

²Assistant Professor, Faculty of Law, Rambhai Barni Rajabhat University

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์, นักวิชาการอิสระ, E-mail: aorpacharanath@hotmail.com

⁴Assistant Professor, Independent Academician

⁵ศาสตราจารย์พิเศษ ดร., นักวิชาการอิสระ, E-mail: Kijbodi@hotmail.com

⁶Professor Dr., Independent Academician

ระบบไต่สวน ในปัจจุบันประเทศไทยใช้ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน กล่าวคือศาลยุติธรรมและศาลทหารใช้ระบบกล่าวหา ส่วนศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครองใช้ระบบไต่สวน ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: ศาล, ไต่สวน, กล่าวหา

Abstract

Court and judicial system in each era and country will be different due to the different development of society. The regime is different. This made the court system and the judicial system different. Later, different countries had contact with other countries, so they had to improve and change to be accepted. Therefore, we need to revise the judicial process, punishments and improve the Law. In addition, the court was established to be in line with the changing society. Currently, there are two courts, a single court and a double court system. Since the announcement of the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540, Thailand has used a dual court system. As for the judicial system, there are 2 systems: the allegation system and the inquiry system. Thailand currently uses the allegation system and the inquiry system, that is, the judiciary and the military courts use the allegation system, while the Constitutional Court and the Administrative Court use the inquiry system to be in line with the changing society.

Keywords: Court, Allegation, Inquiry

บทนำ

ในแต่ละยุค แต่ละประเทศ มีระบบศาลและระบบการพิจารณาคดีที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละภูมิภาคของโลก มีแนวความคิดและขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน อีกทั้ง มีระบบการปกครองที่แตกต่างกัน ต่อมาเมื่อประเทศต่างๆ มีการติดต่อค้าขายและมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น แต่ละประเทศได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการยุติธรรมให้เป็นที่ยอมรับของอาณานิคมของประเทศ ทำให้กระบวนการยุติธรรมของประเทศต่างๆ ใกล้เคียงกันมากขึ้น และเป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งในปัจจุบันระบบของศาล มี 2 ระบบใหญ่ๆ ได้แก่ ระบบศาลเดี่ยว ประเทศที่ใช้ระบบนี้ ได้แก่ กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เช่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และระบบศาลคู่ ประเทศที่ใช้ระบบศาลคู่ส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เช่น ฝรั่งเศส เบลเยียม สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน เป็นต้น ในประเทศไทยเป็นระบบศาลคู่ แยกเป็นอิสระจากกัน มีผู้พิพากษาหรือตุลาการของแต่ละศาลโดยเฉพาะ จะย้ายจากศาลหนึ่งไปดำรงตำแหน่งในอีกศาลหนึ่งไม่ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้แต่ละคดีได้รับการวินิจฉัยโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่มีความรู้ความเข้าใจกฎหมายและลักษณะคดีแต่ละประเภทเหล่านั้นเป็นผู้ชี้ขาดตัดสิน ด้วยวิธีพิจารณาที่เหมาะสม นอกจากนี้ ปัญหาได้อันเป็นเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ ย่อมไม่อาจวินิจฉัยโดยศาลธรรมดาได้ ส่วนระบบการพิจารณาคดี แบ่งออกเป็น 2 ระบบ ได้แก่ ระบบกล่าวหา มีที่มาจากประเทศอังกฤษและกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ แคนาดา รวมทั้งกลุ่มประเทศอาณานิคมของอังกฤษ ส่วนระบบไต่สวน เป็นระบบที่ใช้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นต้น สำหรับประเทศไทย ใช้ระบบไต่สวนในศาลปกครองและศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ส่วนในศาลยุติธรรม เช่น ศาลอาญา ศาลแพ่ง ฯลฯ ใช้ระบบวิธีพิจารณาแบบกล่าวหา แต่ไม่ใช่คณะลูกขุน

ศาลและระบบการพิจารณาคดีในสมัยโบราณ

ธรรมชาติของสังคมมนุษย์มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง และมีความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา ในยุคเริ่มต้นของสังคมมนุษย์ตัดสินกันเองด้วยพลละกำลัง ด้วยเหตุนี้ความแข็งแรงจึงเป็นเครื่องมือในการตัดสินความถูกต้อง ต่อมาเมื่อมนุษย์เข้ามารวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน เป็นเมือง ผู้ปกครองจะเป็นผู้ตัดสินปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มในชุมชนของตนโดยใช้สัญญาตัญญาและจารีตประเพณีในการพิจารณาข้อพิพาทและตัดสินไปตามจารีตประเพณีที่ใช้ประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา และการลงโทษจะเป็นเรื่องของการแก้แค้นที่เรียกว่า “ตาต่อตาฟันต่อฟัน” กระบวนการสืบหาข้อเท็จจริงจะเป็นการทรมานกระบวนการต่างๆ เกิดจากประสบการณ์ของมนุษย์ที่ได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของตน ได้เกิดมาจากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ ตามยุคตามสมัย ตามแนวคิด ตามแนวความเชื่อ

การปกครองเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดระบบของศาลและกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งจะพบในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่ว่าจะเป็นประเทศใดในโลกอำนาจสูงสุดจะอยู่ที่พระมหากษัตริย์ รวมทั้งอำนาจในการตัดสินคดีการพิจารณาคดีด้วย ต่อมาเมื่อสังคมใหญ่ขึ้นมีประชากรมากขึ้น การพิจารณาการตัดสินคดีกระทำโดยพระมหากษัตริย์เพียงลำพังไม่สามารถดำเนินการได้ จึงเกิดบุคคลที่ทำหน้าที่แทนพระมหากษัตริย์ ซึ่งก็แล้วแต่ว่าแต่ละประเทศมีวิธีการแตกต่างกันออกไป สำหรับประเทศไทยในสมัยกรุงสุโขทัยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ชำระคดีเองพระมหากษัตริย์เป็นผู้พิจารณาคดีด้วยพระองค์เอง พระมหากษัตริย์เป็นทั้งตัวบทกฎหมายและศาล หลักในการตัดสินคดีจึงเป็นไปตามหลักจารีตประเพณีและความเป็นธรรม (กิจบัติ ก้องเบญจกุล, 2561) ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาอาณาจักรกว้างขวางมากขึ้น ประชากรมากขึ้นพระมหากษัตริย์เพียงลำพังไม่สามารถจะกระทำได้ทั้งหมด จึงต้องมีผู้ทำหน้าที่เป็นศาลตัดสินคดี โดยใช้คัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นกฎหมายแม่บท² ดังนั้น ผู้ที่จะไปปกครองหัวเมืองห่างไกลจึงถูกส่งไปจากกรมวัง เพราะเป็นบุคคลที่เรียนรู้การบริหารราชการและ

²คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ เป็นกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่พระมหากษัตริย์ใช้ในการปกครองและตัดสินคดี เมื่อข้าราชการไปปกครองหัวเมืองต่างๆ จึงใช้คัมภีร์พระธรรมศาสตร์แทนในนามพระมหากษัตริย์

การพิจารณาคดีตัดสินคดีของพระมหากษัตริย์ (เทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2549) เพราะนอกจากทำหน้าที่ในการบริหารราชการแล้ว ยังไปทำหน้าที่เป็นศาลในการตัดสินคดีด้วย ลักษณะดังกล่าวได้ใช้ในประเทศไทยมาเป็นเวลา 400 ปีเศษ จนกระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวการพิจารณาคดีได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยและในประเทศอื่นๆ ได้พัฒนาการมาไม่แตกต่างกันมากนัก

สำหรับการลงโทษโดยเฉพาะการลงโทษทางอาญา ยังเป็นการใช้วิธีทรมานหรือการลงโทษเพื่อข่มขู่ให้เกิดความกลัวและใช้วิธีการลงโทษเพื่อแก้แค้น แม้แต่ประเทศฝรั่งเศสที่เป็นแม่แบบของระบอบประชาธิปไตย แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ในปี ค.ศ. 1789 แต่ยังคงใช้การประหารชีวิตด้วยกิโยติน (Guillotine)³ มากกว่า 50,000 คน จึงได้ถูกยกเลิกเมื่อปี ค.ศ. 1939

สำหรับประเทศไทยก็มีลักษณะเดียวกัน คือกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเพื่อพิสูจน์ความผิดแต่เดิม เรียกว่า “จารีตนครบาล” ใช้วิธีการทรมานร่างกาย เช่น บีบขมับ ตอกเล็บ ดำน้ำ ลุยเพลิง ฯลฯ เพื่อให้ผู้ต้องหาสารภาพ (แสง บุญเฉลิม, 2542) และประหารชีวิตด้วยวิธีตัดศีรษะ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในอดีตการพิจารณาคดี การลงโทษเจริญรอยมาในแนวทางเดียวกันไม่ว่าจะประเทศในภาคพื้นยุโรปหรือที่ใดในโลก แต่กระบวนการพิจารณาคดีและการลงโทษทางอาญาได้ปรับเปลี่ยนไปตามลำดับตามแนวความคิดของแต่ละประเทศแต่ละระบบการปกครอง

แต่กระนั้นก็ตาม กระบวนการพิจารณาคดีและระบบของศาลได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศต่างๆ มีได้อยู่ประเทศเดียวได้

³กิโยติน หมายถึง อุปกรณ์การประหารชีวิตของชาวฝรั่งเศส มีลักษณะคือเครื่องมือที่ใช้ในการลงโทษโดยการตัดคอ กิโยตินประกอบโครงโดยส่วนมากจะเป็นไม้ ไว้สำหรับแขวนใบมีดรูปสี่เหลี่ยมคางหมู น้ำหนักประมาณ 40 กิโลกรัม ใบมีดจะถูกแขวนไว้ในส่วนบนสุด ภายใต้อันมีดจะเป็นส่วนที่ให้ผู้ถูกลงโทษวางศีรษะ เมื่อเชือกได้ถูกปล่อยหรือตัดลง ใบมีดที่หนักจะหล่นลงไปในระยะทางประมาณ 2.3 เมตร และตัดศีรษะผู้ถูกประหาร (ออนไลน์): แหล่งที่มา <https://board.postjung.com/959465>. 21 มีนาคม 2563

อย่างอิสระ จะต้องพึงพาอาศัยและติดต่อกับประเทศอื่นๆ ที่เรียกว่า “ประชาคมโลก” ดังนั้น กระบวนการพิจารณาคดีและศาลจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้นานาอารยประเทศยอมรับได้ มิฉะนั้นจะถูกกีดกันทางการค้าหรือการไม่ติดต่อกทางการทูตด้วย ซึ่งอาจจะทำความยุ่งยากให้กับอีกประเทศหนึ่ง ด้วยการนี้ประเทศต่างๆ จึงต้องปรับปรุงแก้ไขกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครองให้เป็นที่ยอมรับและเป็นสากล ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับนานาประเทศ ซึ่งจะเห็นได้จากประเทศไทยต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหลายฉบับ เช่น

1. พระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 32) พ.ศ. 2563 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 177 ตอน 7 ก., 8 กันยายน 2563, น. 1)
2. พระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 34) พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอน 34 ก., 20 มีนาคม 2562, น. 18)

3. พระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2564 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 138 ตอน 10 ก., 6 กุมภาพันธ์ 2564, น. 1)

4. พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอน 10 ก., 24 มกราคม 2560, น. 24)

5. พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133 ตอน 70 ก., 30 สิงหาคม 2559, น. 1)

6. พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอน 50 ก., 16 เมษายน 2562, น. 69)

7. พระราชบัญญัติสถานพยาบาล (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133 ตอน 107 ก., 20 ธันวาคม 2559, น. 10)

อีกทั้งจัดตั้งศาลให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

1. ศาลล้มละลาย เป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2542 ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลายให้จัดตั้งศาลล้มละลาย พ.ศ. 2542 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอน 25 ก., 8 เมษายน 2542, น. 10) โดยให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ คดีล้มละลายเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งโดยทั่วไป ซึ่งโดยผลของคดี

ล้มละลายย่อมกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมและหากได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาที่มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยล้มละลายโดยเฉพาะแล้ว ย่อมทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาสามารถดำเนินไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรมยิ่งขึ้น สมควรจัดตั้งศาลล้มละลายขึ้นเพื่อพิจารณาคดีล้มละลายโดยเฉพาะและให้มีวิธีพิจารณาคดีล้มละลายโดยเหมาะสม (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลายให้จัดตั้งศาลล้มละลาย พ.ศ. 2542, หมายเหตุ)

2. ศาลปกครอง จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2542 ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอน 94 ก., 10 ตุลาคม 2542, น. 1) ให้จัดตั้งศาลปกครองโดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติให้จัดตั้งศาลปกครองขึ้น เพื่อให้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีข้อพิพาททางกฎหมายปกครองระหว่างเอกชนกับหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน เกี่ยวกับการกระทำหรือการละเว้นการกระทำที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งตามอำนาจหน้าที่ของศาลปกครองดังกล่าว เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎ หรือคำสั่งทางปกครอง หรือการกระทำละเมิดในทางปกครอง หรือการทำสัญญาทางปกครอง อันเป็นเรื่องของกฎหมายมหาชน และโดยที่ระบบการพิจารณาและพิพากษาคดีจำเป็นต้องมีกระบวนการเป็นพิเศษต่างจากคดีปกติทั่วไป เพราะผลแห่งคำพิพากษาอาจกระทบถึงการบริหารราชการแผ่นดิน หรือต้องจ่ายเงินภาษีอากรของส่วนรวมเป็นค่าชดเชยหรือค่าเสียหายแก่เอกชน ในขณะเดียวกันเอกชนจะอยู่ในฐานะเสียเปรียบที่ไม่อาจทราบข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐได้ ในการพิจารณาจึงจำเป็นต้องใช้ระบบไต่สวนเพื่อหาข้อเท็จจริงที่แท้จริงและต้องมีตุลาการที่มีความเชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะ ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากฝ่ายบริหารฝ่ายนิติบัญญัติและประชาชนทั่วไป ซึ่งจะถูกระทบในทางใดทางหนึ่งจากคำพิพากษาของศาลปกครอง รวมทั้งต้องมีหน่วยงานธุรการของศาลปกครองที่เป็นอิสระ (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542, หมายเหตุ)

3. ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เป็นศาลชำนาญพิเศษ จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2539 ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 113 ตอน 55, 25 ตุลาคม 2542, น. 1) บัญญัติให้จัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศขึ้น โดยให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือโดยที่คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาและคดีแพ่งโดยทั่วไป ซึ่งหากได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ โดยมีบุคคลภายนอกซึ่งมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเข้ามาร่วมพิจารณาและพิพากษาคดีด้วย จะทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วมีประสิทธิภาพและเหมาะสมยิ่งขึ้น สมควรจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศขึ้นเพื่อพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศโดยเฉพาะโดยมีวิธีพิจารณาคดีเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและเที่ยงธรรมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539, หมายเหตุ)

4. ศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นศาลชำนาญพิเศษ จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2534 ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 203 ตอน 1 พ, 22 พฤศจิกายน 2542, น. 1) เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือโดยที่กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนและกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนมีบทบัญญัติที่ไม่เหมาะสมหลายประการ เช่น มิได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการเปรียบเทียบปรับคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ศาลไม่อาจควบคุมการสั่งผู้ร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวของผู้อำนวยการสถานพินิจได้อย่างเต็มที่ ไม่มีบทบัญญัติที่เร่งรัดให้พนักงานสอบสวนรีบส่งสำนวนการสอบสวนเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดไปยังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีต่อศาล และศาลไม่อาจแต่งตั้งบุคคลภายนอกมาเป็นผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติได้นอกจากนี้การพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับ

ครอบครัวเป็นอำนาจของศาลธรรมดา โดยไม่วิธีการเป็นพิเศษที่จะช่วยเหลือและคุ้มครองสถานภาพของการสมรส สามีภรรยาและบุตรได้อย่างเต็มที่สมควรปรับปรุงวิธีพิจารณาพิพากษาคดีเด็กและเยาวชนให้เหมาะสม เพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้การช่วยเหลือสงเคราะห์เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของประเทศเพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า ทั้งให้คดีเกี่ยวกับครอบครัวซึ่งเป็นคดีที่มีปัญหาละเอียดอ่อนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับคดีเด็กและเยาวชนได้รับการพิจารณาในศาลที่มีวิธีพิจารณาเป็นพิเศษแตกต่างจากคดีธรรมดา โดยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวขึ้นแทนศาลคดีเด็กและเยาวชน เพื่อปรับปรุงคุณภาพและเสริมสร้างค่านิยมทางจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมของเด็กและเยาวชน ตลอดจนลดปัญหาความแตกแยกของครอบครัวและปัญหาเด็กและเยาวชนที่เกิดจากครอบครัวไม่ปกติ สุขจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

5. ศาลแรงงาน เป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2522 ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอนที่ 76 ฉบับพิเศษ, 11 พฤษภาคม 2522, น. 1) เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่ได้มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์การอุทธรณ์และฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยให้คดีแพ่งที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา แต่ระบบการอุทธรณ์คดีแรงงานในปัจจุบันกฎหมายบัญญัติให้คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกาซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่แก้ไขใหม่ดังกล่าว ประกอบกับได้มีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษขึ้น เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีชั้นอุทธรณ์พิเศษต่างๆ สมควรแก้ไขปรับปรุงหลักเกณฑ์การอุทธรณ์และฎีกาในคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแรงงานให้มีความสอดคล้องเป็นระบบเดียวกัน รวมทั้งแก้ไขวิธีพิจารณาที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522, หมายเหตุ)

ทั้งนี้ นอกจากจะให้ความเป็นธรรมให้กับประชาชนแล้วยังต้องสอดคล้องกับนานาประเทศการปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว ในระบบการเรียนการสอนจึงควรปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องและเหมาะสมตามพัฒนาการของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้

เพื่อรักษาประโยชน์ของประชาชน และในโลกปัจจุบันได้แบ่งศาลออกเป็น 2 ระบบใหญ่ๆ คือระบบศาลเดี่ยวและระบบศาลคู่ ส่วนกระบวนการในการพิจารณาคดีเป็นระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน

ระบบศาลเดี่ยว

ระบบศาลเดี่ยวพัฒนาควบคู่มากระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ กล่าวคือ แต่เดิมนั้นประเทศอังกฤษปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางของอำนาจและความยุติธรรม กฎหมายเกิดจากจารีตประเพณี (Common Law) ถือว่าเป็นกฎหมายทั่วไป การพิจารณาคดีใช้จารีตประเพณี ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายทั่วไปที่มีอยู่แล้วทุกหนทุกแห่งทั่วประเทศ เมื่อเกิดคดีความจึงพิจารณาจากคติความที่เกิดขึ้นไปสู่หลักทั่วไป คือจารีตประเพณีและเมื่อพิจารณาตัดสินคดีนั้นๆ แล้ว บันทึกไว้เป็นคำพิพากษาและเมื่อเกิดคดีใหม่เกิดขึ้นในลักษณะข้อเท็จจริงเดียวกัน จะใช้แนวคำพิพากษาที่เคยพิจารณาพิพากษาไว้แล้วนั้นเป็นแนวทางในการตัดสินคดีโดยลักษณะดังกล่าวคำพิพากษา จึงเป็น “ที่มา” (Source) ของกฎหมาย (หยุด แสงอุทัย, 2520) การใช้จารีตประเพณีในการตัดสินคดีในลักษณะดังกล่าวนั้นเป็นการยอมรับจารีตประเพณีในแต่ละท้องถิ่นเป็นกฎหมายทั่วไป ซึ่งเท่ากับในทุกท้องถิ่นมีกฎหมายอยู่แล้วคือจารีตประเพณีของท้องถิ่นนั้น ฉะนั้นเมื่อเกิดปัญหาคดีความ จึงต้องนำคดีที่เกิดขึ้นไปปรับใช้กับจารีตประเพณี แต่อาจจะเกิดข้อสังเกตว่า บทลงโทษทางอาญาจะใช้หลักเกณฑ์ใดมาเป็นมาตรฐาน ซึ่งเป็นกรณีการลงโทษทางอาญาได้พัฒนามาจากจารีตประเพณีเช่นเดียวกัน จะหนักเบาอย่างไรเป็นไปตามจารีตประเพณีและหลักความยุติธรรมที่คนในสังคมยอมรับโดยทั่วกัน ซึ่งหลักในการพิจารณาคดีดังกล่าวได้พัฒนามาแล้วหลายร้อยปีเกิดคำพิพากษาทั่วประเทศจำนวนมากและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ดังนั้นปัญหาในการใช้อำนาจในการกลั่นแกล้งโดยการตัดสินคดีให้ผิดเพี้ยนไปจากแนวคำพิพากษาเดิมจึงกระทำได้อย่าง กล่าวคือ การที่ศาลพิพากษารณใดแล้วทำให้มีหลักเกณฑ์ขึ้น ดังนั้น คำพิพากษาของศาลจึงเป็นการจัดระเบียบและเกิดหลักเกณฑ์ขึ้นทีละเล็กทีละน้อย เพื่อให้เกิดความ

เหมาะสมและเกิดความยุติธรรมในแต่ละคดี และจารีตประเพณีดังกล่าวทำให้เกิดหลักเกณฑ์ขึ้นใหม่ที่ชัดเจนถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของประชาชน อีกทั้งเป็นมาตรฐานสำหรับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลต่อไปด้วย

จากลักษณะรูปแบบของการเกิดขึ้นและพัฒนารองระบบศาลเดี่ยวดังกล่าว จึงสามารถที่จะพิจารณาคดีได้ทุกลักษณะของคดี ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง หรือลักษณะใด เนื่องจาก

1. ทุกหนทุกแห่ง มีจารีตประเพณีอยู่แล้ว ซึ่งถือได้ว่ามีกฎหมายอยู่ทั่วไป สามารถนำคดีความที่เกิดขึ้นไปปรับใช้กับจารีตประเพณีได้ในทุกกรณี อีกทั้ง ศาลสามารถจะสร้างหลักเกณฑ์ขึ้นมาใช้ได้

2. แนวคำพิพากษาที่ใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นใหม่นั้น มีจำนวนมากสะสมมาเป็นเวลาหลายร้อยปีเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาคดีได้ทุกเรื่อง ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง มีหลักกฎหมายที่ศาลได้วางหลักเกณฑ์ไว้เป็นที่มั่นคงยอมรับได้

คดีปกครองซึ่งเป็นคดีความระหว่างรัฐกับเอกชน ซึ่งในช่วงที่มีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รัฐจะมีอำนาจเหนือเอกชน ซึ่งเอกชนไม่สามารถฟ้องรัฐได้ (คำพิพากษาที่ 520 ปี 121) แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไประบบการเมืองการปกครองเปลี่ยนแนวความคิดของผู้คน เปลี่ยนขนบธรรมเนียมประเพณีย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แนวคำพิพากษาก็จะเปลี่ยนแปลงไปตามจารีตประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง หรือคดีอาญา หรือคดีปกครอง ใช้ศาลยุติธรรมเพียงศาลเดียวในการพิจารณาพิพากษาคดีหมายถึง ไม่ต้องแยกเป็นคดีปกครองขึ้นศาลปกครอง ด้วยเหตุนี้ ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแองโกลแซกซอน หรือกฎหมายจารีตประเพณี จึงไม่มีศาลปกครองแยกต่างหากจากศาลยุติธรรม ระบบศาลดังกล่าวเรียกว่า “ระบบศาลเดี่ยว”

การเกิดของระบบศาลเดี่ยวต้องใช้เวลายาวนาน ซึ่งจะเป็นบรรทัดฐานที่มั่นคงจนเป็นที่ยอมรับ ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จึงทรงเลือกใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรในการปฏิรูประบบกฎหมายและศาลของไทย และองค์ประกอบที่จะทำให้ระบบศาลเดี่ยวมีความมั่นคงเป็นที่ยอมรับของประชาชน และองค์กรที่บัญญัติกฎหมาย องค์ประกอบที่สำคัญ คือผู้พิพากษาต้องมีความซื่อสัตย์

สุจริต เพราะผู้พิพากษาจะมีแต่ความรู้อย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะให้สังคมยอมรับได้ ต้องมีความสุจริตและยุติธรรมด้วย เนื่องจากคำพิพากษาแต่ละคำพิพากษา หลักกฎหมายที่นำมาใช้พิพากษาในแต่ละคดีจะต้องมีความชัดเจนและเป็นที่ยอมรับได้ด้วย การที่ระบบศาลเดียวของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีอยู่ได้อย่างคงทนถาวร เพราะมีประชาชนยอมรับและที่สำคัญองค์กรที่บัญญัติกฎหมาย รัฐสภายอมรับกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษา ส่วนกฎหมายที่บัญญัติโดยรัฐสภาเป็นเพียงกฎหมายเฉพาะเรื่อง

สำหรับประเทศไทยก่อนที่จะตั้งกระทรวงยุติธรรม ศาลไทยมีหลายศาล และกระจัดกระจายอยู่ในหลายหน่วยงาน (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2542) และผู้ตัดสินคดียังขาดความรู้ความสามารถ และขาดความซื่อสัตย์สุจริต จนกระทั่งต้องออกกฎหมาย ตั้งหน่วยงานออกไปตรวจสอบควบคุมการทำงานของศาลที่อยู่ในหัวเมืองที่ห่างไกล ซึ่งเป็นอุปสรรคในการปฏิรูปศาลในขณะนั้น และหลังจากจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมแล้ว จึงได้รวบรวมเอาศาลที่อยู่ในหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรมและจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นในกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นจุดกำเนิดโรงเรียนกฎหมายของไทย แต่เนื่องจากในขณะนั้นประเทศไทย ยังไม่มีครูอาจารย์วิชากฎหมาย จึงต้องใช้ผู้สำเร็จการศึกษากฎหมายมาจากต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วสำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษ ดังนั้น การสอนกฎหมายจึงใช้ระบบกฎหมายของอังกฤษมาสอน เป็นส่วนหนึ่งที่ระบบกฎหมายจารีตประเพณี เข้ามาสู่ระบบกฎหมายของไทย และอีกส่วนหนึ่ง คือศาลผู้พิพากษาส่วนหนึ่งก็เป็นผู้สำเร็จการศึกษามาจากประเทศอังกฤษเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ ระบบกฎหมายของอังกฤษจึงเข้ามาอยู่ในระบบกฎหมายไทย และในยุคต่อมา มา มีนักเรียนไทยไปเรียนที่ประเทศสหรัฐอเมริกาและสำเร็จกลับมาเป็นอาจารย์และเป็นศาลกันมากขึ้น ทำให้ระบบกฎหมายและศาลนำเอาระบบกฎหมายจารีตประเพณี หรือกฎหมายแองโกลแซกซอนเข้ามาในระบบกฎหมายของไทย

ในขณะเดียวกันประเทศไทยได้นำระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เข้ามาใช้ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ให้ร่างประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งขึ้นมาใช้ และในระบบของศาลได้นำศาลที่กระจัดกระจายอยู่ในหน่วยงานต่างๆ มาสังกัดในกระทรวงยุติธรรม เรียกว่า “ศาลยุติธรรม” และคดีทั้งหลายทั้งปวงซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรม ประเทศไทยได้ใช้ศาล

ยุติธรรมพิจารณาคดีทั้งปวงตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) (กิตติศักดิ์ ปกติ, 2556) จนมาถึงปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทำให้ประเทศไทยเกิดศาลใหม่ขึ้นมาอีก 2 ศาล คือศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง แยกต่างหากไปจากศาลยุติธรรม รวมเวลาที่ประเทศไทยมีศาลยุติธรรมพิจารณาคดีทั้งปวงเพียงศาลเดียว (ยกเว้นศาลทหาร) มาเป็นเวลา 115 ปีกว่า ที่จะเกิดศาลปกครองขึ้นในประเทศไทยและเปิดใช้เมื่อปี พ.ศ. 2542

ระบบศาลคู่

ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) พัฒนาระบบศาลเป็นระบบศาลเดียว และในขณะเดียวกันระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรพัฒนาระบบศาลเป็นระบบศาลคู่ หมายความว่า คดีทั่วไป ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา อยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรม แต่คดีปกครองอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง ส่วนในระบบศาลเดียวไม่ว่าคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีปกครอง อยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรมเช่นเดียวกัน สาเหตุที่แยกระบบกฎหมายและระบบศาล เนื่องจากพัฒนาการของกฎหมายและศาลมีความแตกต่างกัน ระบบกฎหมายจารีตประเพณียึดถือจารีตประเพณีเป็นกฎหมายทั่วไป เมื่อเกิดกรณีพิพาทเป็นคดีความ ศาลจะนำคดีไปประยุกต์ใช้กับจารีตประเพณีและพิพากษาคดีแล้ว คำพิพากษานั้นจะเป็นแนวทางของคดีความในลักษณะเดียวกันที่เกิดขึ้นในภายหลัง ดังนั้น ไม่ว่ากรณีพิพาทเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีปกครอง ศาลยุติธรรมสามารถพิพากษาได้ทุกคดี

ในทางตรงกันข้ามในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร มีบทบัญญัติของกฎหมายในแต่ละเรื่อง ได้บัญญัติไว้อย่างครอบคลุมแล้ว เมื่อเกิดกรณีพิพาทเป็นคดีความ “ศาลนำเอาหลักทั่วไปที่กฎหมายบัญญัติไว้ในแต่ละเรื่องไปประยุกต์ใช้กับแต่ละคดี” (กิจบัติ ก้องเบญจสุข, 2561) กล่าวคือ ศาลใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปมาใช้กับคดีแต่ละคดีจะทำให้ทราบว่าการตัดสินอย่างไร จะลงโทษอย่างไรในทางอาญาหรือในทางแพ่ง จะต้องชดใช้หนี้สินกันอย่างไร หรือในทางปกครองจะสั่งให้รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการอย่างไร ในคดีอาญาหากไม่มีกฎหมายบัญญัติ

ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดจะลงโทษไม่ได้ ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายประมวลกฎหมายยึดถือตัวบทกฎหมายเป็นสำคัญ หรือคำพิพากษาที่เคยพิพากษาไว้แล้วเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี

ระบบศาลคูมิได้เกิดขึ้นมาพร้อมกับกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่เกิดขึ้นหลังจากเกิดระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากในช่วงที่ในทวีปยุโรปปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การฟ้องรัฐหรือฟ้องผู้มีอำนาจปกครองเป็นเรื่องยาก แต่หลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องของอำนาจปกครองก็เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในระบอบประชาธิปไตยอำนาจปกครองเป็นของประชาชนและประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นเพื่อประชาชนเอง โดยมีฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้บัญญัติกฎหมายให้แก่ศาล (อำนาจตุลาการ) และให้แก่อำนาจบริหาร เพราะฉะนั้น ศาลและอำนาจบริหารจะต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายที่รัฐสภาบัญญัติเป็นกฎหมายที่มีลักษณะเป็นกฎหมายที่วางหลักทั่วไป (General Principles) ศาลมีหน้าที่เพียงนำกฎหมายที่รัฐสภาบัญญัติไว้ใช้ด้วยการตีความกฎหมายให้เข้ากับคดีแต่ละคดีโดยมีหลักในการตีความเรื่อง “หลักกฎหมาย” ดังนั้น การตีความกฎหมายจึงตีความแบบกว้าง เพื่อที่จะได้ใช้เป็นหลักฐานในการพิจารณาตัดสินที่เกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ใหม่ๆ เพราะบทบัญญัติของกฎหมายไม่สามารถบัญญัติให้ครอบคลุมได้ทั้งหมดอย่างเจาะจง ดังนั้น ศาลของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย ยึดถือตัวบทกฎหมายเป็นสำคัญที่สุด มิได้ยึดถือคำพิพากษาเช่นในระบบกฎหมายจารีตประเพณี ผู้พิพากษาไม่ผูกพันกับคำพิพากษาของศาลที่พิพากษามาก่อนหน้านั้น ถ้าเห็นด้วยกับคำพิพากษาที่ผ่านมาก็พิพากษาไปตามกัน หากไม่เห็นด้วยก็พิพากษาไปตามที่ตนเห็นสมควร โดยมีตัวบทกฎหมายและหลักกฎหมายอ้างอิงประกอบ ดังนั้น หลักกฎหมายจึงเกิดจากคำพิพากษา

สาเหตุที่เกิดศาลปกครอง เกิดจากแนวความคิดที่ว่าหน้าที่ของรัฐบาลดำเนินการบริการสาธารณะนั้น ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติและการดำเนินการนั้น เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมิใช่เพื่อประโยชน์ของส่วนตน ดังนั้น การกระทำดังกล่าวหากเกิดความเสียหายขึ้นโดยมิได้ตั้งใจ จะได้รับผิดเช่นบุคคลทั่วไปไม่ได้ จะใช้หลักพิจารณาตัดสินเดียวกับศาลยุติธรรมจึงไม่เป็นการเหมาะสมและคู่ความมีสถานะทางกฎหมายไม่เท่ากัน คือฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจปกครองตามกฎหมาย

อีกฝ่ายหนึ่งเป็นประชาชน ทั้งสองฝ่ายมีสถานะทางกฎหมายไม่เท่ากัน การที่จะให้ศาลยุติธรรมพิจารณาคดีใช้หลักกฎหมายเดียวกันเสมือนสถานะทางกฎหมายเท่ากัน จึงจะเกิดความไม่ยุติธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย ด้วยเหตุนี้ ศาลปกครองได้พัฒนาขึ้นในประเทศฝรั่งเศสและประเทศอื่นๆ ในยุโรปภาคพื้นทวีป

สำหรับประเทศไทยเกิดศาลปกครองขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ฉบับที่ 16) และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มีอำนาจหน้าที่พิจารณาคดีต่อไปนี้

ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้

1. คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดเนื่องจากกระทำโดยไม่อำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือโดยไม่ถูกต้องตามรูปแบบขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการกระทำนั้นหรือโดยไม่สุจริตหรือมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือมีลักษณะเป็นการสร้างขั้นตอนโดยไม่จำเป็นหรือสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนเกินสมควร หรือเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ

2. คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

3. คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งปกครอง หรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

4. คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

5. คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด

6. คดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง เรื่องดังต่อไปนี้ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง

เรื่องดังต่อไปนี้ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง

1. การดำเนินการเกี่ยวกับวินัยทหาร
2. การดำเนินการของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

3. คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากรศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลาย หรือศาลชำนาญพิเศษอื่น (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542, มาตรา 9)

อีกทั้ง ศาลปกครองมีอำนาจออกคำบังคับ ในการพิพากษาคดีศาลปกครองมีอำนาจกำหนดคำบังคับอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1. สั่งให้เพิกถอนกฎหรือคำสั่งหรือสั่งห้ามการกระทำทั้งหมดหรือบางส่วนในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1)

2. สั่งให้หัวหน้าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามหน้าที่ภายในเวลาที่ศาลปกครองกำหนด ในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร

3. สั่งให้ใช้เงินหรือให้ส่งมอบทรัพย์สินหรือให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการโดยจะกำหนดระยะเวลาและเงื่อนไขอื่น ๆ ไว้ด้วยก็ได้ ในกรณีที่มีการฟ้องเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการฟ้องเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

4. สั่งให้ถือปฏิบัติต่อสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่มีการฟ้องให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงความเป็นอยู่ของสิทธิหรือหน้าที่นั้น

5. สั่งให้บุคคลกระทำหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542, มาตรา 72 วรรคหนึ่ง (1)-(5)) ในการมีคำบังคับดังกล่าว ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดว่าจะให้มียกเว้นหลังหรือไม่ยกเว้นหลังหรือมีผลไปในอนาคตถึงขณะใดขณะหนึ่งได้ หรือจะกำหนดให้มียกเว้นอย่างไรก็ได้ ทั้งนี้ ตามความเป็นธรรมแห่งกรณี (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542, มาตรา 72

วรรคสอง) ในกรณีที่ศาลปกครองมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เพิกถอนกฎ ให้มีการประกาศผลแห่งคำพิพากษาดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา และให้การประกาศดังกล่าวมีผลเป็นการเพิกถอนกฎนั้น (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542, มาตรา 72 วรรคท้าย)

ระบบการพิจารณาคดี

ระบบการพิจารณาคดีพัฒนาควบคู่มากับกฎหมายเป็นผลมาจากขนบธรรมเนียมประเพณีและระบบการปกครอง ทำให้ระบบการพิจารณาคดีต้องพัฒนาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คนในสังคม หากกระบวนการยุติธรรมไม่มั่นคงไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม สังคมนั้นเปรียบเสมือนอยู่ในสภาพของสงครามจะมีแต่ความวุ่นวายและอันตราย เพราะประชาชนจะหาความเป็นธรรมและตัดสินความผิดถูกกันเอง ซึ่งในปัจจุบันระบบการพิจารณาคดีมีอยู่ 2 ระบบ คือการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาและการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน

1. การพิจารณาคดีในระบบกล่าวหา

การพิจารณาคดีในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) มีที่มาจากประเทศอังกฤษและกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ แคนาดา รวมทั้งกลุ่มประเทศอาณานิคมของอังกฤษ ก่อนมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คดีส่วนใหญ่เป็นคดีแพ่ง คดีอาญา ซึ่งคู่ความเกิดปัญหาเป็นคดีความกัน เกิดจากฝ่ายหนึ่งกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งหรือต่างฝ่ายต่างกล่าวหากัน จึงเป็นคู่ต่อสู้กันในคดีความ ในเมื่อต่างฝ่ายต่างกล่าวหากันหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งกระทำความผิด จึงเป็นหน้าที่ของผู้กล่าวหาจะต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงให้เห็นว่าตนเป็นฝ่ายถูก อีกฝ่ายหนึ่งต้องหาพยานหลักฐานมาหักล้างข้อกล่าวหาที่ตนกล่าวหา ศาลหรือผู้พิพากษาเป็นเพียงคนกลางที่ชี้ชี้แจงนำพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดงต่อศาล ว่าพยานหลักฐานของฝ่ายใดมีความเชื่อถือกว่ากัน การพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาเน้นบทบาทและความสำคัญแก่คู่ความใน

การที่จะนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลและเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการต่อสู้ในคดี ดังนั้น บทบาทของผู้พิพากษามีหน้าที่เป็นกรรมการตัดสิน คู่ความจะต้องต่อสู้กันด้วยพยานหลักฐานให้ปรากฏความเป็นจริง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาจะใช้ระบบกล่าวหาเหมือนกัน แต่หลักการในการพิจารณาคดีจะแตกต่างกัน ในคดีอาญาต้องใช้หลักกฎหมายอาญาซึ่งในปัจจุบันการพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบในคดีโดยฝ่ายกล่าวหาจะต้องพิสูจน์ให้ศาลปราศจากข้อสงสัยที่ข้อบด้วยกฎหมายอาญาว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง ด้วยเหตุนี้ คู่ความจะต้องแสดงหลักฐานที่เป็นที่น่าเชื่อถือได้โดยปราศจากข้อสงสัย ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาจะต้องหาพยานหลักฐานทำลายความน่าเชื่อถือของผู้กล่าวหา และศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดด้วยหลักการและเหตุผล หากยังมีข้อสงสัยในคดีอาญา ศาลจะยกประโยชน์ให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย เพราะหากตัดสินผิดพลาดจะกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย การพิจารณาคดีอาญาใช้ “หลักกฎหมายอาญา” ไม่ใช่หลักกฎหมายมหาชน เพราะกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายอาญามีบทลงโทษทางอาญามีใช้กฎหมายมหาชน กฎหมายอาญาและกฎหมายมหาชน มีองค์ประกอบที่แตกต่างกัน หลักการในการพิจารณาคดีและผลแห่งคดี ที่จะกระทบต่อบุคคลและสังคมแตกต่างกัน ส่วนในการพิจารณาคดีแพ่ง ใช้ระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับกับคดีอาญา ผลแห่งคดีกระทบเฉพาะคู่ความ ดังนั้น หลักที่จะใช้ในการพิจารณาคดีจึงใช้ “หลักกฎหมายแพ่ง” (หลักกฎหมายเอกชน)

ประเทศไทยเริ่มใช้ กระบวนพิจารณาดีในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ในศาลยุติธรรม เช่นเดียวกับกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ การพิจารณาคดีในระบบกล่าวหานี้ ศาลจะให้โอกาสอย่างเต็มที่แก่คู่ความที่จะนำพยานหลักฐานมาต่อสู้หักล้างกันได้อย่างอิสระตามบทบัญญัติของกฎหมายต่อหน้าศาล โดยมีทนายความของคู่ความแต่ละฝ่ายสามารถถามค้านได้อย่างอิสระและเต็มความสามารถ ดังนั้น พยานหลักฐานที่จะใช้รับฟังในการพิจารณาพิพากษาคดีจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ได้นำมาเสนอต่อหน้าศาลเท่านั้น และการพิจารณาคดีต้องพิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477, มาตรา 172) เว้นแต่จะอนุญาต

จากศาลให้ดำเนินการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยก็ได้ ถ้าศาลเห็นว่ามิเหตุอันสมควร

ในการพิจารณาคดีของระบบกล่าวหานี้ ศาลเป็นเพียงกรรมการที่จะควบคุมในการต่อสู้คดีให้มีความสุจริตเป็นธรรม ส่วนเรื่องพยานหลักฐานเป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายเมื่อแต่ละฝ่ายนำพยานหลักฐานมาต่อสู้กันต่อหน้าศาลจนครบถ้วนแล้ว จะเป็นหน้าที่ของศาลในการพิจารณาคดีตามหลักกฎหมายและข้อเท็จจริงที่ปรากฏต่อหน้าศาล เรียกกระบวนนี้ว่า “ระบบกล่าวหา” แต่ในปัจจุบันการพิจารณาคดีศาลยุติธรรม กฎหมายยังบัญญัติให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมได้เอง หรือเรียกพยานที่สืบไปแล้วมาสืบใหม่ได้โดยไม่ต้องมีคู่ความฝ่ายใดร้องขอ (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา พ.ศ. 2477, มาตรา 86 วรรคสาม) และในคดีผู้บริโภคให้อำนาจศาลในการเรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผู้บริโภค พ.ศ. 2551, มาตรา 33) หรือให้อำนาจศาลในการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นต่อศาลได้ (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผู้บริโภค พ.ศ. 2551, มาตรา 36) หรือให้อำนาจศาลในการเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติม เรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ได้ โดยไม่ต้องมีคู่ความฝ่ายใดร้องขอ (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผู้บริโภค พ.ศ. 2551, มาตรา 37) และยังกำหนดให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน และให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีได้ แม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผู้บริโภค พ.ศ. 2551, มาตรา 34)

2. การพิจารณาคดีในระบบไต่สวน

ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก เนื่องจากก่อนปฏิวัติประเทศฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1789 ศาสนาคริสต์เข้ามามีอิทธิพลในการปกครองและพิจารณาคดี (ศฤงคาร พันธบุรุษ, 2560) ซึ่งการพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส ได้นำรูปแบบการไต่สวนของคริสต์ศาสนามาใช้ และได้พัฒนาเรื่อยมาหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย และการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนในปัจจุบัน

วิธีการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนนั้น ผู้พิพากษาเป็นผู้มีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ตั้งแต่เริ่มโดยรวบรวบหลักฐานต่างๆ ที่จะสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาคดี ซึ่งกระบวนการเช่นนี้ไม่มีในระบบกล่าวหา การนำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดีส่วนหนึ่งเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความ หากคู่ความมีสถานภาพทางกฎหมายที่แตกต่างกันระหว่างรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน พยานเอกสารต่างๆ นั้น เป็นเอกสารหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ การที่คู่ความจะไปนำพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของผู้มีอำนาจนั้นเป็นการยาก ประชาชนจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบในการหาพยานหลักฐาน ดังนั้น การที่ศาลเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสืบหาพยานหลักฐานจะทำให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น หากให้คู่ความหรือคู่ความต่างหาพยานหลักฐานมาสู้กันต่อหน้าศาล เช่นในระบบกล่าวหาจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีปกครองเป็นเรื่องของการใช้อำนาจตามกฎหมายหรือৎวนการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครอง ซึ่งเป็นอำนาจผูกพันและอำนาจดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้วยเหตุนี้ ศาลจึงต้องเป็นผู้สืบหาข้อเท็จจริง พร้อมทั้งนำหลักการใช้อำนาจปกครองในการพิจารณาการใช้อำนาจปกครองของเจ้าหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นการใช้อำนาจดุลพินิจหรืออำนาจผูกพัน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม เพราะคู่ความมีสถานภาพทางกฎหมายไม่เท่าเทียมกัน และผลของการพิจารณาคดีสันคดีจะเป็นการวางบรรทัดฐานในการใช้อำนาจปกครองต่อไป

ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) โดยศาลยุติธรรมใช้กระบวนการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหา ตามกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ต่อมาหลังจากได้มีการจัดตั้งศาลปกครอง (Administrative Court) ขึ้นในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2542 โดยนำระบบการไต่สวน มาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งแตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมายทั่วไป ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและในขณะเดียวกันยังคงให้ความเป็นธรรมแก่ปัจเจกชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ในคดีพิพาทที่ขึ้นสู่ศาลปกครองเป็นเรื่องของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีข้อพิพาทกับเอกชน ซึ่งการพิจารณาคดีศาลจะใช้วิธีการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากคู่ความในคดี ทั้งจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์ครบถ้วน

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความเท่าเทียมกันระหว่างคู่ความที่มีสถานภาพทางกฎหมายไม่เท่าเทียมกัน ให้เกิดความเป็นธรรมและประกันความยุติธรรมของคู่ความ ศาลจึงเป็นผู้สืบเสาะหาพยานหลักฐาน นอกจากนั้น ศาลยังรับฟังความจากคู่ความโดยเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายได้ชี้แจงแสดงเหตุผลและหลักฐานประกอบข้ออ้างของตน ตลอดจนให้โอกาสในการแก้ข้อกล่าวหาของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างเสมอภาคกัน อย่างไรก็ตาม ศาลจะไม่รับฟังเพียงพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาให้ศาลเท่านั้น แต่ศาลจะแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมจนกว่าจะได้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพียงพอ ที่ให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความได้และการพิจารณาพิพากษาคดีจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ เรียกว่า “หลักกฎหมายมหาชน” ไม่นำหลักกฎหมายอาญามาใช้ เพราะผลกระทบที่เกิดกับคู่ความและผลกระทบที่เกิดกับสังคมแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครอง ซึ่งเป็นเรื่องการปกครองที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม ดังนั้น การพิจารณาพิพากษาคดีจึงต้องวางหลักการและเหตุผลไว้อย่างชัดเจนเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการใช้อำนาจปกครองต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนไม่ได้ตัดขาดจากกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งแต่ละระบบในการพิจารณาคดีนั้นมุ่งให้เกิดความยุติธรรมและความสงบสุขในสังคม (กิจบัติ ก้องเบญจกุล, 2561)

บทสรุป

ศาลและระบบการพิจารณาคดีของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน เนื่องจากมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน ในส่วนของประเทศไทยในสมัยกรุงสุโขทัย ถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางของอำนาจและความยุติธรรม ดังนั้นพระมหากษัตริย์จึงเป็นผู้ตัดสินคดีเองโดยยึดหลักความสุจริต ความยุติธรรม รวมถึงจารีตประเพณีที่มีอยู่ขณะนั้น ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยาเมื่ออาณาจักรกว้างขวางพระมหากษัตริย์ได้ส่งผู้ปกครองหัวเมืองไปจากเมืองหลวง ทำหน้าที่ปกครองหัวเมืองและพิจารณาคดี จึงมีศาลอยู่ในหน่วยงานต่างๆ ทำให้เกิดศาลขึ้นหลายศาล แต่ละศาลใช้คัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นหลักในการพิจารณาคดีตัดสินคดี และได้ใช้มาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จึงได้รวบรวมศาลที่อยู่

ในหน่วยงานต่างๆ มาอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ยกเว้นศาลทหารยังคงสังกัดกระทรวงกลาโหม และตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรกในกระทรวงยุติธรรม ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาระบบศาลไทยได้พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ จนกระทั่งประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ศาลไทยมี 4 ศาล คือ

1. ศาลยุติธรรม ใช้ระบบกล่าวหา ใช้หลักกฎหมายอาญาหรือกฎหมายเอกชนแล้วแต่กรณี
2. ศาลปกครอง ใช้ระบบไต่สวน ใช้หลักกฎหมายมหาชน
3. ศาลทหาร ใช้ระบบกล่าวหา ใช้หลักกฎหมายอาญา
4. ศาลรัฐธรรมนูญ ใช้ระบบไต่สวน ใช้หลักกฎหมายมหาชน

เอกสารอ้างอิง

- กิจบตี ก้องเบญจภูษ. (2561). *หลักกฎหมายมหาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กิตติศักดิ์ ปกติ. (2556). *การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2549). *บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477
- พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาความทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539.
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาความเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534.
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลายให้จัดตั้งศาลล้มละลาย พ.ศ. 2542.

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอนที่ 76 ฉบับ พิเศษ, 11 พฤษภาคม 2522, หน้า 1.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอน 25 ก., 8 เมษายน 2542, หน้า 10.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอน 94 ก., 10 ตุลาคม 2542, หน้า 1.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133 ตอน 70 ก., 30 สิงหาคม 2559, หน้า 1.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133 ตอน 107 ก., 20 ธันวาคม 2559, หน้า 10.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอน 10 ก., 24 มกราคม 2560, หน้า 24.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอน 34 ก., 20 มีนาคม 2562, หน้า 18.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอน 50 ก., 16 เมษายน 2562, หน้า 69.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 177 ตอน 7 ก., 8 กันยายน 2563, หน้า 1.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 138 ตอน 10 ก., 6 กุมภาพันธ์ 2564, หน้า 1.

รุจน์ หาเรือนทอง. *ระบบศาลของประเทศไทย*, สืบค้นจาก <https://www.sw2.ac.th/images/user/root/soc31102/04soc3110201.pdf>

ศฤงคาร พันธุ์พงศ์. (2560). *ประวัติศาสตร์ยุโรป 2* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

แสง บัญเฉลิมวิภาส. (2542). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

หยุด แสงอุทัย. (2520). *คำบรรยายความรู้เกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Krusutee. (2553). *ระบบศาลไทย*. สืบค้นจาก http://krusutee.blogspot.com/2010/11/blogpost_07.html.